

Szentgyörgyi László

Interetnika

1.

T. sehogy sem tudott elaludni. Egész éjjel csak forgolódott fekhelyén, álom nem jött a szemére: az előtte álló „kaland” várható izgalmait nem hagyták pihenni. Utazástól ennyire még nem tartott, s ha túl lesz rajta, gondolta, már nem is fog soha.

Felkelt, szokás szerint hosszasan szöszmötölt a fürdőben, felöltözött, majd kicipelte utazótáskáját az előszobába. Sietve megkávézott. Amióta abbahagyta a dohányzást, mindenféle ceremóniát mellőzve, csak úgy magába döntötte a fekete lét, s várta annak élénkítő hatását – ami többnyire bekövetkezett, de néha nem. Ilyenkor, nem törődve orvosa figyelmeztetésével, megitta a másodikat, sőt olykor a harmadikat is. A reggeli – mind a szegényes, kutyafuttában bekapott, mind a bőséges, ráérősen elfogyasztott – már rég kikopott a napi rutinból. Napközben, ha megéhezett, legfennebb bekapott ezt-azt, mikor mit.

A metróon nem ült le, hiába volt viszonylag sok szabad ülőhely a kocsi-ban, ő mégis állva maradt, igaz, alig négy megállónyt kellett utaznia a Keletiig. Sietve lépett be a várócsarnokba, a hírlapárusnál friss napilapot, a büféből valami harapnivalót vásárolt. Úgy számította, nagyjából tizenkét órányi zötykölődés vár rá, az esti órákban, de még sötétedés előtt érkezhet Marosvásárhelyre – már ha semmi

váratlan akadály nem gördül eléje. A romániai viszonyok ismeretében, különös tekintettel a vasút állapotára, nem számíthatott gond- és bosszúságmentes utazásra.

Gyors léptekkel haladt a peronig. A szerelvény már benn állt, az utasok is egyre sűrűbben érkeztek. A beszállás simán ment, a fülkében ő volt – legalábbis egyelőre – az egyetlen utas. Feltornázta táskáját a csomagtartóra, s nagyot fújva lehuppant. Elégedetten nyugtázta, hogy arccal menetirányban ülhet.

Gondolataiba mélyedve bámult ki az ablakon, tudomást sem véve a peronon jövő-menőkről. Ha nem következik be az utazását feltétlenül szükségessé tevő szomorú családi esemény, húga váratlan halála, esze ágában sem lett volna szülővárosába visszatérni. Az 1990-es magyarellenés pogrom, a „fekete március” véres eseményei után tapasztalt hatalmi megtorlás, valamint a városban dühöngő magyargyűlölet űzte az anyaországba. Tízezrek választották ezt az utat akkoriban. Az egykori Székelyvásárhely azóta sem heverte ki a vérveszteséget.

Hasonló gondolatok kavargtak a fejében, amidőn a vasúti kocsit hirtelen megrándult, a szerelvény lassan, finoman mozgásba lendült. Lehunyta szemét, s várta, hogy a monoton zaj az álom és ébrenlét elmosódott határára, az öntudat senkiföldjére ringassa. Tekintve, hogy az előző éjszaka alig aludt valamit, ez hamar bekövetkezett.

2.

Negyedszázada már, hogy Budapesten élt, tíz esztendeje végre saját lakásban. Igaz, még húsz évig törlesznie kell a felvett bankhitelt. Ennek ellenére nem bánta meg, hogy vállalta a lakásvásárlással járó anyagi terhet, annak minden kockázatával, hisz igencsak megviselte a folyamatos költözködés, albérletről albérletre való hurcolkodás. A saját kuckó – bár jóval kisebb volt vásárhelyi, szintén panellakásánál – valamiféle biztonságérzetet sugallt. Nagy szüksége volt rá, hisz nehezen szokta a nagyvárost, még nehezebben találta a helyét az új, a kezdetekben teljességgel kiismerhetetlennek tűnő környezetben.

Egy szerelvény suhant el mellettük ellenkező irányból, a sűrű kattogás felverte álmából, órájára nézett, csalódva állapította meg, hogy igencsak rövid idő telt el az indulás óta. Addig nyújtózkodott, fészkelődött a helyén, míg kényelmesen el nem helyezkedett. Újra álomba merült.

D. alakja tűnt fel, de nem a felnőtt férfié, aki iránt – úgy gondolta – kibékíthetetlen haragot érzett, hanem az egykori baráté, még abból a valaha volt boldog gyermekkori időkből, amikor sülve-főve együtt voltak. Dömének szólította mindenki, felnőtt és gyerek egyaránt így ismerte. Emlékszik, mennyire meglepődött, amikor iskolakezdetéskor Dömét a román tannyelvű osztályba írtatták szülei. Akkor derült ki – legálábbis számára –, hogy a valódi neve Dumitru. Hívhatták bárhogy, a gyermekkori barátok, ismerősök számára örökre megmaradt Dömének. A magyart tisztán, idegen akcentus nélkül beszélte, anyanyelvén csak szüleihez szólt.

Apja katonatiszt volt, a helyi parancsnokságnál szolgált. Hogy elhárítótisztként tette, csak a későbbiekben derült ki. A sötét bőrű, szúrós tekintetű, mogorva ember módfelett szigorúan bánt a családjával, főleg a gyerekeivel. Ha úgy ítélte meg, hogy eljött az ideje a drasztikus fellépésnek, egy-egy pofont is kiosztott, természetesen kizárólag nevelő szándékkal. Apró természetű, gyorsbeszédű felesége barátságos volt mindenkivel, különösen fia barátaival, valamint azok szüleivel. Férje jelenlétében viszont igen tartózkodóan viselkedett, alig szólalt meg. Ő tudta, miért. Mintha a zord katonaember nem helyeselte volna a feleség és a helyiek közötti közvetlenebb kapcsolatot.

A játszótársak között – azokban az években még többnyire az utcán zajlott a kisebb és nagyobb gyerekek társasági élete – alig hangzott el román szó. Nem volt szükség rá, hisz az akkori város román nemzetiségű lakosai szinte kivétel nélkül – leszámítva az erőszakszervezetek gyakran cserélődő alkalmazottait – kiválóan beszéltek a magyart. A románok szervezett betelepítése még alig kezdődött el.

Az általános iskola elvégzése után a rátermettebbek a város legrangosabb középiskolájába kerültek, ahol akkoriban indították el a román tannyelvű osztályokat. A kezdetek kezdetén ezekben az osztályokba is jelentős számban iratkoztak magyar anyanyelvű gyerekek, főleg az apparatcsikok csemetéi. Gyakori volt ez akkoriban, amikor egyesek karácsonyfa helyett télifát állítottak, s a gyerekeikkel nem az anygalt, hanem a télapót váratták.

Hangos beszédre riadt: a folyosón kalapos, bársonyruhás, fekete lakkcipős férfiak és színes rokolyás, színes

fejkendős, aranyfogakat villantó asszonyok vonultak végig hangos kiabálással, amiből T. arra következtetett, hogy közel járhatnak már a határhoz. Nem tévedett, hisz a határőrök is hamarosan felbukkantak. Az átkelés után, még mielőtt beértek volna a váradi állomásra, újra elszenderült.

Egy régi, hetvenes évekbeli sztori elevenedett fel előtte, amelynek maga is részese volt, s amelyben D. főszerepet játszott. A Csau-rendszerben történt, amikor a középiskolás tanulókat, terménybegyűjtés céljából, egy közeli állami mezőgazdasági „egységbe” vezérelték. Az ingyenmunka a „szocialista tervgazdálkodás” idején is – főleg akkor! – kiemelt szerepet játszott. Hogy mi választotta el a kényszermunkától, arra csak a hozzáértők adhatnák meg a választ...

A munkanap befejeztével rendszerint autóbuszok szállították vissza őket a városba. Az említett napon a szükségesnél kevesebb jármű érkezett a krumpliültetvény mellé, azok is késéssel. A nyolc párhuzamos osztály közül – mindeniket az ábécé egy-egy betűjével jelölték – csupán az első hatnak engedélyezték a felszállást. A két magyar osztálynak – nekik jutottak mindig az utolsó betűk – természetesen már nem fértek fel, őket arra utasították, hogy várjanak türelemmel, amíg utánuk küldenek a városból.

Az eljárás ellen, bár mindenki nehezelt érte, egyetlenként D. tiltakozott hangosan, még hozzá keresetlen szavakkal. Demonstratív módon nem volt hajlandó felszállni egyik buszra sem... A többiekhez hasonlóan maga is gyalogosan vágott neki a hazavezető útnak. Aztán rendre felkérőzködtek egy-egy arra járó személygépkocsira. Sikerült

még sötétedés előtt hazavergődniük. Sokan viszont gyalogosan tették meg az utat. A jókora késéssel ugyan, de végül mégiscsak megérkező pótbusz-
nak félig üresen kellett visszatérnie a városba.

D. kiállása elismerésre méltó kurázsira utalt, bár érvelésében az eset nyilvánvaló etnikai vonatkozásaira még csak nem is céltzott... – El sem várhattuk tőle, tekintettel családi hátterére, neveltetésére – jegyezte meg T., amikor baráti körben felidéztek a régi sztorit. – De az is lehet, hogy nem ismerte fel – tette hozzá mintegy felmentőleg.

Mielőtt folytathatta volna a gondolatsort, valaki nagy lendülettel félretolta a fülke ajtaját. A jegyellenőr volt. T. bosszúsan, de némi elégedettséggel állapította meg, hogy már elhagyták Kolozsvárt.

Érettségi után megváltozott az életük, az egyetemi évek alatt – D.-t az orvosira, T.-t a tanárképző főiskola testnevelési karára vették fel – más-más társaságokba jártak. Ekkor lépett be a képbe H., T. húga, aki két évvel volt fiatalabb náluk, és maga is az orvosira nyert felvételt. Akkor került közelebbi kapcsolatba D.-vel, aki hevesen udvarolt neki, s még mielőtt végeztek volna, összeházasodtak. A lány szülei boldogan fogadták a hírt, a fiú családjának öröme nem volt egyértelmű: anyjának meg sem fordult a fejében, hogy esetleg tiltakozzék, bár titokban azért tartott a vegyesházassággal járó gondoktól, apja viszont nyíltan ellenezte. – Még csak az hiányozna, hogy az unokámból magyart neveljenek. Azt már soha! – tiltakozott a sötét tekintetű apa.

Hasonló ellentétek, konfliktusok másutt is előfordultak, de többnyire

megmaradtak a szűkebb vagy tágabb családon belül. Az 1989-es rendszer-váltást követő forró hetekben, hónapokban a kölcsönös gyanakvás nyílt ellenségeskedésbe csapott át, már-már társadalmi robbanással fenyegetve. Munkatársi, baráti kapcsolatok romlottak meg, szomszédok, sőt olykor családtagok gyűlölték meg egymást végérvényesen. – Ha jól meggondolom, ez elkerülhetetlen volt, hisz végül is nem ugyanazokat a könyveket olvastuk – jegyezte meg T. egy baráti beszélgetéskor.

Az orvosi egyetemen a fellelkesült magyar diákok a fiatalságra jellemző lendülettel követelték a magyar tagozat felállítását. A zsigeri magyargyűlöletben tobzódó román diákok és professzoraik mereven elutasítottak minden hasonló kezdeményezést. A szekusok által a háttérből manipulált, megtévesztett politikusok pedig tovább szították a román társadalomban olykor szunnyadó, máskor fel-felélénkülő magyargyűlöletet, irredenta veszélyt vizionáltak, az ország területi egységének veszélyeztetésével vádoltak, holott csak egyetlen célt követtek, de azt jobb ügyhöz méltó elszántsággal: a hatalom átmentését.

Ekkor kerültek szembe egymással a gyerekkori pajtások: T. a magyar ügy mellett kötelezte el magát, míg D., a román diákszövetség tagjaként az ellenkező oldal büvkörébe került: a sovénnationalista Román Tűzhely rendezvényeit látogatta, s az elmérgesedő családi viták során az ott hallottakkal próbált érvelni. – Azzal egyetértek, hogy egy-egy iskolában a román osztályok mellett magyar osztályok is működjenek, de minek nektek külön iskola? Romániában éltek, ember! –

értetlenkedett D. – Innen már csak egy lépés, hogy külön járdát követeljenek magatoknak – tette hozzá méltatlankodva. – És szerinted román kenyeret is eszünk, igaz? – kérdezett vissza indulatosan T. – Ez olyan abszurd, hogy magad sem hiszed – kiabálta.

Tavasza teljesen felborult a rend, a magyar jogkövetelésektől agresszíven elzárkózó helyi román lakosság körében, különösen az anyanyelvi oktatásért tartott könyves-gyertyás tüntetés miatt, komoly riadalom támadt. A némán vonuló százezres tömeg erőt, elszántságot sugallt. A Tűzhely is folyamatosan uszította a tömegeket, naponta vonultak az utcákon, magyarelles jelszavakat ordítózva. „Meghalunk, harcolunk, Erdélyt nem adjuk!” – kiabálták artikulálatlan hangon, s vonultak fel-alá a városban.

A diktátor bukása utáni általánosnak mondható társadalmi lelkesedés, a változásokban való hinni akarás, a lázas cselekvési kényszer magával ragadta az embereket: sok-sok évi passzivitás, bénultság után tette s mondta kiki felkészültsége szerint azt, amit jónak látott. Vagy amit a háttérből sugalltak neki. A naiv jószándék és a sanda ártani akarás, a pusztá cselekvési vágy és a hideg kiszámítottság, a közösségi elkötelezettség és az egyéni boldogulás mindenáron való követése keveredett társadalmi csoportokban, pártokban. – Általános zűrzavar volt ez, a meg nem gondolt gondolat járta önfeledt násztáncát – jellemezte T. az akkori helyzetet. – De az is lehet, hogy szándékosan táplálták a zűrzavart, hogy eredményesebben halászhassanak benne – fűzte tovább a gondolatmenetet.

Folyamatos, végtelennek tűnő politikai viták, a normális társadalmi együtt-

élést lehetlenné tevő, szándékosan indukált etnikai feszültségek, szélsőséges román csoportok hóbörgései közepette köszöntött be a március. D.-t is magával ragadta a románok körében tapasztalt nemzetföltő őrvjngés. A Sütő András ellen elkövetett merényletkísérlet után már gyűlölettel tekintett sógorára, T.-re. A másnapi eseményekben, a főtéri, halálos áldozatokkal járó összecsapásban mindketten tevőlegesen részt vettek. Néhány pillanatig farkasszemet is néztek, aztán elsodorta egymástól őket az ide-oda hullámozó tömeg.

Röviddel utána D.-t fejen találta egy díszes szegőkő, amiket a védekező magyarok szedtek fel a főtéri virágágyások széléről. Egy ideig vérző fejjel feküdt a járdán, az ide-oda hullámozó „frontvonal” mögött, míg el nem vitte az egyik mentőautó. Egykori évfolyamtársa látta el a sebeit, aki közölte vele, hogy nem vette hivatalos nyilvántartásba, s azt tanácsolta neki, húzzon haza, ha biztonságban akarja tudni magát.

T. éjfélt után, a harci zajok elültével hagyta el a városháza épületét, ahova az ostrom idején sokan beszorultak. A nap eseményei annyira megviselték, hogy napokig nem mozdult ki a lakásából. Sehogy sem tudta feldolgozni a történeteket, elveszítette minden abbéli reményét, hogy valaha is együtt tudna élni a másik oldalon „harcolókkal”. Napokig mérlegelt, vívódott, aztán közölte feleségével, hogy úgy döntött: kitelepednek.

Másnap csomagolni kezdtek.

3.

Az út Kolozsvár és Marosvásárhely közötti utolsó szakaszát már többnyire ébren szenvedte végig, csak néha-néha koppant le a szeme, de minden, a szokásostól eltérő neszre azonnal felriadt. Ahogy közelített az úticélhoz, úgy vált egyre nyugtalanabbá. Elsősorban azért, mert – közel huszonöt esztendő után! – újra találkoznia kell elhunyt húga férjével, akivel áttelepülésük óta megszakított minden kapcsolatot. A gyűlölködő sógort reménytelen esetnek tartotta, ezért igyekezett úgy tenni, mintha nem is létezne. Mindedig szinte sikerült. Most viszont nem kerülheti el a személyes kontaktust.

Az egykedvűen füstölő vegyipari kombinátot is elhagyták már, amikor készülödni kezdett a leszálláshoz: újságját, amelyet aprólékosan átböngészett, gondosan összehajtogatta, s kabátja zsebébe süllyesztette, csomagját kicipelte a folyosóra. Homlokát az ablaküveghez támasztva leste, hogy felbukkanjon az állomás épülete. A várakozók között egyből felismerte D. alakját. Nem sokat változott az eltelt mintegy harmadfél évtized alatt. – Kilóból több, hajszálból kevesebb – összegezte a látottakat. A szerelvény lassított, és halkan megállt. – Jöjjen, aminek jönnie kell! – mormolta maga elé, s lelépett a peronra. A környezetéből egy fejjel kiemelkedő D. azonnal kiszúrta, gyors léptekkel feléje indult.

Hidegen, egymás tekintetét kerülve üdvözölték egymást, s némán elindultak a kijárat felé...

Holdszem